

الگوی برنامه درسی ارزش‌مدار از دیدگاه صاحب‌نظران آموزش اخلاق و ارزش‌ها در دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی

شهرام یزدانی، مریم اکبری لاکه*، سلیمان احمدی، لیلا افشار، سید عباس فروتن

چکیده

مقدمه: آگاهی از دیدگاه‌ها و درک ذی‌نفعان برنامه آموزشی به خصوص اساتید، در مورد مفهوم برنامه درسی ارزش‌مدار لازمه برنامه‌ریزی آموزشی مناسب در این حوزه است. به دلیل معانی متفاوت مفهوم برنامه درسی ارزش‌مدار در بسترهای مختلف، در این پژوهش الگوی مؤلفه‌های مفهومی برنامه درسی ارزش‌مدار با توجه به ارزش‌های بومی، از دیدگاه صاحب‌نظران آموزش اخلاق و ارزش‌ها تعیین گردید.

روش‌ها: این پژوهش مطالعه‌ای کیفی با رویکرد تحلیل محتوای موضوعی بود، که در سال ۹۳ با نمونه‌گیری هدفمند از ۶ نفر از صاحب‌نظران حوزه آموزش اخلاق و ارزش‌ها در دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی با مصاحبه عمیق نیمه ساختارمند انجام شد. تجزیه و تحلیل محتوا با نرم‌افزار MAXQDA 11 انجام گردید. معیارهای صحت و استحکام گوبا و لینکلن (Guba & Lincoln) در این مطالعه رعایت شد.

نتایج: تم محوری "ویژگی‌های برنامه درسی ارزش‌مدار" تشخیص داده شد و طبقات مرتبط با این تم، شامل نیازسنجی ارزشی عمومی و نیازسنجی ارزشی گروه هدف، بیانیه مأموریت و رسالت مبتنی بر ارزش‌ها، طبقه‌بندی ارزش‌های مورد انتظار از فارغ‌التحصیلان، اهداف و پیامدهای یادگیری و آموزشی ارزشی عینی و دست یافتنی، محتوای غنی از ارزش، سازمان‌دهی محتوای ارزشی، روش‌های یاددهی یادگیری مناسب برای درونی‌سازی ارزش‌ها، روش‌های ارزشیابی ارزش‌مدارانه، محیط و جو آموزشی مساعد انتقال ارزش‌ها استخراج شد.

نتیجه‌گیری: الگوی مفهومی بومی برنامه درسی ارزش‌مدار، فرآیندی را با ترتیب و توالی دقیق برای اجرای عینی و ملموس آموزش ارزش‌ها با توجه به شرایط مملکت خودمان پیشنهاد می‌دهد.

واژه‌های کلیدی: آموزش ارزش‌ها، برنامه درسی ارزش‌مدار، خبرگان، مطالعه کیفی

مجله ایرانی آموزش در علوم پزشکی / ۱۳۹۴؛ ۱۵(۴۰): ۳۰۴ تا ۳۱۸

مقدمه

برای به عینیت در آوردن ارزش‌ها در آموزش، توجه به ارزش‌ها ضروری است و اولین گام در این مسیر، برنامه‌ریزی مناسب است. برنامه درسی ارزش‌مدار منتقل‌کننده مفاهیم ارزشی از طریق محتوا و برنامه‌های آموزشی مناسب است و فراهم‌کننده زمینه نیل به سطوح بالاتر آگاهی و معنادار کردن زندگی بوده و علاوه بر منطقی بار آوردن فراگیران، دست یافتن آنان به احساس عمیق‌تر و پربارتر را فراهم می‌کند. برنامه درسی

* نویسنده مسؤول: مریم اکبری لاکه، دانشجوی دکتری آموزش پزشکی، دانشکده آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران. m.akbari@sbmu.ac.ir
دکتر شهرام یزدانی (دانشیار)، گروه آموزش پزشکی، دانشکده آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران. (shahram.yazdani@yahoo.com)؛ دکتر سلیمان احمدی (استادیار)، گروه آموزش پزشکی، دانشکده آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران. (soleiman.ahmady@gmail.com)؛ دکتر لیلا افشار (استادیار)، گروه اخلاق پزشکی، دانشکده آموزش علوم پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران. (lafshar@yahoo.com)؛ دکتر سید عباس فروتن (استادیار)، گروه فیزیولوژی دانشکده پزشکی، دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، تهران، ایران. (abfarg@gmail.com)

تاریخ دریافت مقاله: ۹۴/۲/۱۴، تاریخ اصلاحیه: ۹۴/۳/۶، تاریخ پذیرش: ۹۴/۵/۲۱

بیشتر با مکتب و تزکیه و تعالی روح کوشا باشد و کمک به تأمین بهداشت و درمان مردم را وسیله‌ای برای رضای خدا و تقرب به او بداند (۱۳)، اما نیاز به برنامه آموزشی که دقیقاً برای نیل به این هدف متعالی تدوین شده باشد همچنان احساس می‌شود. البته دانشجویان دروسی چون اخلاق، تربیت اسلامی، و معارف اسلامی را در برنامه آموزشی خود دارند و تنها در یک ترم تحصیلی آن را پشت سر می‌گذارند (۱۴). برنامه آموزشی این دروس از شیوه سنتی پیروی می‌کند و در سطح انتقال مفاهیم و دانش اولیه صورت می‌گیرد و این نوع برنامه درسی هیچ تضمینی را برای درونی‌سازی ارزش‌ها ایجاد نمی‌کند. لذا محققین این مطالعه، در یک پژوهش دیگر آنالیز مفهومی، مؤلفه‌های اصلی برنامه درسی ارزش‌مدار را از تحلیل مفهومی برنامه‌های مختلف در دنیا استخراج کردند (۱۲).

اما از آنجا که مفهوم برنامه درسی ارزش‌مدار در بسترهای مختلف، معانی متفاوتی دارد، و ارزش‌های زمینه‌ای بومی و فرهنگ بر الگوی نهایی برنامه درسی ارزش‌مدار تأثیرگذارند. برای فهم و استخراج ارزش‌های زمینه‌ای و بومی خودمان لازم بود تا به سراغ صاحب‌نظرانی برویم که سال‌ها در حوزه آموزش اخلاق و ارزش‌ها کار می‌کنند و از نظرات آنها بهره‌مند شویم و الگوی متناسب با ارزش‌های فرهنگ خودمان را ارائه دهیم. به سراغ این صاحب‌نظران رفتیم تا از طریق مصاحبه با ایشان و تحلیل نظراتشان، بتوانیم مؤلفه‌های مفهومی برنامه درسی ارزش‌مدار به دست آمده از آنالیز متون و مستندات دنیا را مورد بازبینی و اصلاح و یا تأیید قرار دهیم و مؤلفه‌های برنامه درسی ارزش‌مدار را با توجه به ارزش‌های خودمان بنویسیم. لذا در این پژوهش، مؤلفه‌های مفهومی بومی برنامه درسی ارزش‌مدار از طریق جمع‌آوری و تحلیل نظرات صاحب‌نظران، استخراج شد. امید است تا این پژوهش، گامی در جهت ارائه الگوی عملیاتی برنامه درسی ارزش‌مدار، باشد.

ارزش‌مدار تنها وسیله‌ای برای درک محتوای ارزشی نیست بلکه حرکتی فراتر از استدلال و شیوه‌های تحلیلی و اندیشه‌ورزی است که معمولاً در خلال آموزش صورت می‌گیرد (۱).

مفهوم برنامه درسی ارزش‌مدار در مجامع و مراکز معتبر بین‌المللی از جمله در یونسکو و در ۲۶ کشور مختلف در دنیا از جمله مثلاً در اندونزی، هند، ژاپن، کره، فیلیپین، تایلند، مالزی و اقیانوسیه (۲)، انجمن نظارت و توسعه برنامه درسی امریکا (۳)، برنامه درسی مبتنی بر ارزش تانزانیا (۴)، سند برنامه درسی مبتنی بر ارزش استرالیا (۵)، اسناد آموزش ارزش‌ها در نیوزلند (۶)، اسناد آموزش ارزش‌ها در جورجیای امریکا (۷)، برنامه درسی ارزش‌مدار بنگلادش (۸)، برنامه درسی ترینیداد و توباگو (Trinidad & Tobago) (۹) به گونه‌ای جدی مورد توجه قرار گرفته است. چپستی ارزش، چرایی و ضرورت نهادینه‌سازی ارزش‌ها در نظام آموزشی و رویکرد راهبردی درباره آموزش ارزش‌ها از جمله موضوعاتی است که زیربنای برنامه درسی ارزش‌مدار می‌باشد و در کوریکولوم‌های کشورهای مختلف متناسب با شرایط منطقه‌ای خودشان، به آنها پرداخته شده است (۱۰).

آگاهی از دیدگاه‌ها و درک ذی‌نفعان برنامه آموزشی به خصوص اساتید، در مورد مفهوم برنامه درسی ارزش‌مدار و اهمیت و ضرورت پرداختن به آن لازمه برنامه‌ریزی آموزشی مناسب در این حوزه است. پس از آگاهی از دیدگاه‌ها و درک اساتید، در مورد این مفهوم، می‌توانیم با گسترش برنامه‌ها در راستای ارتقای ارزش‌ها که همواره از برنامه‌های مهم وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی بوده است، در این حوزه گام برداریم (۱۱).

محققین این پژوهش، ضمن انجام پژوهش‌های متوالی در کشور خودمان، با فقدان برنامه آموزش مؤثر ارزش‌ها مواجه شدند (۱۲ و ۱). از جمله این که در برنامه درسی دوره دکترای پزشکی عمومی در ایران، یکی از اهداف تشکیل این دوره، تربیت طبیبی است که در جهت آشنایی

روش‌ها

این مطالعه در پاسخ به سؤال پژوهش "نظر و درک صاحب‌نظران در مورد مفهوم برنامه درسی ارزش‌مدار چیست؟" انجام گرفت. برای پاسخ‌گویی به سؤال این پژوهش روش تحقیق کیفی تحلیل محتوای موضوعی، روش مناسبی تشخیص داده شد (۱۵). تحلیل محتوا، برای به دست آوردن تفسیر عمیقی از متن مصاحبه‌ها به کار می‌رود (۱۶). تحلیل محتوای کیفی برای تفسیر ذهنی محتوایی داده‌های متنی از طریق فرایندهای طبقه‌بندی نظام‌مند، کدبندی، و تم‌سازی استفاده می‌شود (۱۷). بنابراین در این مطالعه، دیدگاه‌های صاحب‌نظران آموزش اخلاق و ارزش‌ها در دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی، در سال ۹۳ ضمن انجام مصاحبه‌ها جمع‌آوری و مورد تحلیل محتوایی قرار گرفت.

در این پژوهش طبق نظر استراوس و کوربین (Corbin & Strauss)، به دلیل نو بودن موضوع، انجام مرور متون مقدماتی جهت افزایش حساسیت نظری محقق، در مورد مفهوم برنامه درسی ارزش‌مدار انجام شده است. در واقع قبل از اقدام به مصاحبه‌ها، آنالیز مفهوم برنامه درسی ارزش‌مدار انجام شد (۱۸). محققین این مطالعه، ابتداءً یک پژوهش دیگر آنالیز مفهومی، مؤلفه‌های اصلی برنامه درسی ارزش‌مدار را از تحلیل مفهومی برنامه‌های مختلف در دنیا استخراج کردند (۱۲) و از نتایج به دست آمده از آنالیز مفهومی در ایجاد چارچوبی برای هدایت تحقیق و تهیه راهنمای مصاحبه کمک گرفتند (۱۹).

مطالعین کلیدی ۶ نفر از صاحب‌نظران حوزه آموزش اخلاق و ارزش‌ها در علوم پزشکی شهید بهشتی با میانگین سن 57 ± 3 سال، یک نفر استادیار، دو نفر دانشیار، سه نفر استاد از دانشگاه علوم پزشکی شهید بهشتی بودند. صاحب‌نظران کسانی بودند که علاوه بر حوزه علوم پزشکی و طب اسلامی، در حوزه علوم انسانی و الهیات و معارف دینی نیز سابقه تحصیل و فعالیت داشتند و برای موضوع پژوهش ما مناسب و

کمک‌کننده بودند. پس از تعیین مطلعین کلیدی به روش نمونه‌گیری هدف‌مند، برای انجام مصاحبه‌ها هماهنگی لازم برای تعیین زمان انجام مصاحبه (نیمه ساختارمند) انجام شد، مصاحبه‌ها پس از تکمیل فرم رضایت آگاهانه و توضیح مختصری در مورد پژوهش و اهداف آن و رعایت محرمانگی و رازداری و کلیه نکات اخلاقی کمیته اخلاق دانشگاه (طرح مصوب معاونت پژوهشی علوم پزشکی شهید بهشتی می‌باشد)، انجام شد. مصاحبه‌ها با سؤالات باز انجام گرفت. در راهنمای مصاحبه لیستی از سؤالات ژرف‌کاو، بازکننده، انتقال‌دهنده، کلیدی، پایان‌دهنده، دنبال‌کننده، در ارتباط با موضوع آورده شد و روال مصاحبه بر مبنای این راهنما طی شد. بازخورد و انعکاس دیدگاه‌های صاحب‌نظران به خودشان، برای دریافت تأیید، نیز ضمن مصاحبه انجام شد (۲۰). در این مطالعه با توجه به شرایط خاص مصاحبه با کسب اجازه از مشارکت‌کنندگان، از ضبط صوت استفاده شد و بلافاصله مشروح آن به طور کامل بر روی کاغذ پیاده شد.

اطلاعات از طریق مصاحبه باز عمیق نیمه ساختارمند جمع‌آوری شد و از طریق تداعی معنا تحلیل شد. ابتدا واحد تحلیل، به صورت بخش‌هایی از متن که جدا و برای رمزگذاری انتخاب می‌شوند، مشخص شد. سپس واحد معنا، دربردارنده‌ی کلمه، جمله، یا عبارت‌ها و یا پاراگراف‌هایی که در جنبه‌هایی از زمینه یا محتوایشان با یکدیگر ارتباط دارند، مشخص گردید. پس از آن، تحلیل داده‌ها با خواندن آنها به صورت مکرر آغاز شد و رمزهای اولیه از هر مصاحبه استخراج شد (۲۱). سپس رمزهای اولیه، براساس شباهت‌ها و تفاوت‌هایشان به صورت خوشه‌های معنادار در زیر مقوله‌ها دسته‌بندی شدند و مقوله‌بندی با سازمان‌دهی و گروه‌بندی کردن زیر مقوله‌ها و بسته به کیفیت ارتباط بین زیرمقوله‌ها، انجام گرفت (۲۰). پس از مقوله، به واپسین مفهوم بیان‌شده در تحلیل محتوای کیفی که مفهوم (درون مایه)

تم است، رسیدیم (۲۲ و ۲۳).

روش نمونه‌گیری در این مطالعه، روش هدف‌مند بود و تا اشباع داده‌ها برای همه تم‌ها ادامه داشت و حجم نمونه واقعی در نهایت ۶ نفر شد. روش نمونه‌گیری هدف‌مند به منظور انتخاب مطلعین کلیدی به کار رفت که بیشترین داده‌ها را نسبت به تجربه و پدیده مورد نظر محقق تأمین می‌کردند (۲۴). مطلعین کلیدی ما در این پژوهش، تجربه طولانی در عرصه فرهنگ داشتند و منابع قابل اعتمادی بودند، از خاطرات بومی به ویژه در مورد نهادها و سازمان‌هایی که در حوزه آموزش اخلاق و ارزش‌ها فعالیت‌هایی داشتند.

ابزار جمع‌آوری داده‌ها، راهنمای مصاحبه بود. مصاحبه‌ها بر درک اساتید از مفهوم برنامه درسی ارزش‌مدار متمرکز بود. سؤالات این راهنما در جستجوی درک اساتید از این مفهوم بود.

مصاحبه با موضوعات ساده و کلی‌تر شروع شد و به سمت سؤالات خاص پیش رفت و در انتهای هر مصاحبه، داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار MAXQDA 11، آنالیز شد.

پس از پیاده کردن مصاحبه‌های ضبط شده، متن مصاحبه‌ها با روش تحلیل محتوای موضوعی کیفی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. تجزیه و تحلیل محتوای قیاسی در چند گام انجام شد، بدین صورت که پس از چندین بار خواندن متن مصاحبه‌ها، واحدهای معنایی را مشخص کردیم. بعد از آن، کدگذاری باز را با فشرده‌سازی واحدهای معنایی انجام دادیم. سپس کدها چندین بار بازخوانی شده تا بر اساس مرکزیت و تشابه معنایی در زیر طبقه‌ها و طبقات اصلی جایگزین شدند. در آخر با توافق بین پژوهشگران و مشارکت‌کنندگان تم‌های اصلی استخراج شد. فرآیند کدگذاری، تشکیل طبقه‌ها و زیر طبقه‌ها و استخراج تم‌های اصلی، توسط نرم‌افزار صورت گرفت.

مثلاً زیر طبقات: "به نظر می‌رسد فارغ‌التحصیلان فعلی

وضعیت ارزشی خوبی ندارند"، "امروزه بیشتر ارزش‌های مادی مطرح است"، "فارغ‌التحصیلان گرایش به فرار از خدمت دارند"، "امروزه ارزش‌های طبیب با ارزش‌های حرفه‌ای جامعه پزشکی هم‌خوان نیست"، "ارزش‌های طبیب با آنچه مردم انتظارش را دارند، هم راستا نیست"، "ارزش‌های حرفه پزشکی توسط خود پزشکان و بر اساس انتظارات جامعه تنظیم می‌شود"، "فارغ‌التحصیلان یک علم باید نسبت به خدا خاضع تر باشد"، "صاحب علم باید مجهز به ارزش‌هایی چون فروتنی و تواضع باشد"، "را در طبقه: (ضعف فارغ‌التحصیلان در ارزش‌های مورد انتظار جامعه از حرفه) و زیر طبقات: "هیچ انسانی در هیچ لحظه‌ای خالی از ارزش نیست"، "انسان‌ها همواره برای رسیدن به ارزشی که در ذهنشان هست تلاش می‌کنند"، "انتظار ارزشی بر اساس سن متفاوت است"، "باید بر اساس یک الگوی ارزشی ارزشیابی کنیم"، "شاید مأموریت و رسالت خیلی ایده‌آل گراست"، "انتظار ارزشی نباید ایده‌آل گرا باشد"، "منظور از ارزش باید ابتدا مشخص باشد"، "را در طبقه: (فقدان الگوی عینی انتظارات ارزشی از فارغ‌التحصیلان) قرار دادیم و در نهایت تم (وضعیت ارزش‌مداری در فارغ‌التحصیلان فعلی) استخراج شد.

چهار معیار مقبولیت، قابلیت انتقال، قابلیت اطمینان و قابلیت تأیید را برای صحت و استحکام داده‌های کیفی مطرح کرده‌اند که در این پژوهش از برخی از این معیارها جهت ارزشیابی صحت و استحکام داده‌ها استفاده شد (۲۴ تا ۲۶).

در این مطالعه برای قابلیت اعتبار (اطمینان از حقیقت یافته‌ها از چک کردن اعضای تیم تحقیق)، استفاده از چند روش برای جمع‌آوری داده‌ها، بازنگری یافته‌ها توسط اعضای تیم تحقیق استفاده شد همچنین از تلفیق زمانی (بررسی داده‌ها به طور مداوم و امکان بازخورد به داده‌ها)، بازبینی و مرور مجدد نتایج پژوهش توسط مشارکت‌کنندگان در حین انجام مصاحبه و بازبینی

داده‌ها توسط اساتید راهنما استفاده گردید.

برای قابلیت انتقال (نشان دادن چگونگی تعمیم‌پذیری یافته‌ها از طریق وصف مفصل محیط و شرکت‌کنندگان) در این پژوهش، محقق با انجام توصیفات عمیق، تحلیلی و غنی از زمینه و مشارکت‌کنندگان، توصیف بستر مطالعه و توصیف واضح و روشن از آنچه برای اجرای پژوهش انجام شد، شرایط استفاده از یافته‌ها در محیط‌های دیگر را برای خوانندگان فراهم کرد.

برای بررسی قابلیت اتکا (تکرارپذیری نتایج به دست آمده از طریق بازرسی، و چند جانبه‌نگری پژوهشگر) در این مطالعه بدین صورت عمل شد که داده‌ها و مدارک توسط یک نفر غیر از پژوهشگر، به طور دقیق مورد بررسی قرار گرفت و پایایی داده‌ها بدین ترتیب تعیین شد که داده‌های به دست آمده در مصاحبه، در یادآورنویسی‌ها نیز به دست آمد. همچنین مصاحبه‌ها، کدها و طبقات استخراج شده توسط تیم پژوهش گذاشته شد و از آنان خواسته شد تا صحت این کدگذاری را مورد بررسی قرار دهند. تمامی مراحل انجام تحقیق به ویژه مراحل تحلیل داده‌ها به صورت مشروح و مبسوط ثبت شد تا چنانچه محقق دیگری مایل به ادامه پژوهش در این حوزه باشد، به راحتی بتواند بر اساس مکتوبات و مستندات موجود مربوط به مصاحبه‌ها و تحلیل‌ها و سایر مراحل پژوهش

این کار را دنبال نماید.

قابلیت تأیید (از طریق چندجانبه‌نگری و انعکاسی بودن) رعایت شد، به این معنی که یافته‌های این پژوهش، همان پاسخ‌های شرکت‌کنندگان است و خالی از نظر و تعصبات پژوهشگر می‌باشد، زیرا در حین مصاحبه‌ها آنچه که از عمق کلام صاحب‌نظران درک می‌شد، به آنها بازخورد و انعکاس داده می‌شد تا درستی درک محققین، تأیید شود.

نتایج

۶ نفر از صاحب‌نظران حوزه آموزش اخلاق و ارزش‌ها در علوم پزشکی با میانگین سن 57 ± 3 سال، یک نفر استادیار، دو نفر دانشیار، سه نفر استاد در این پژوهش شرکت داشتند. صاحب‌نظران علاوه بر حوزه علوم پزشکی و طب اسلامی، در حوزه علوم انسانی و الهیات و معارف دینی نیز سابقه تحصیل و فعالیت داشتند.

تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از مصاحبه با شرکت‌کنندگان منجر به دسته‌بندی گفته‌های شرکت‌کنندگان در قالب زیر طبقات شد که در نهایت از آنها طبقات و تم‌ها طبق جدول ذیل استخراج شد. تم‌ها و طبقات برنامه درسی ارزش‌مدار در جدول یک نشان داده شده است.

جدول ۱: تم‌ها، طبقات برنامه درسی ارزش‌مدار

طبقات	تم‌ها
ضعف فارغ‌التحصیلان در ارزش‌های مورد انتظار جامعه از حرفه فقدان الگوی عینی انتظارات ارزشی از فارغ‌التحصیلان	وضعیت ارزش‌مداری در فارغ‌التحصیلان فعلی
تأثیر الگوهای ارزشی شاخص تأثیر متون و محتوای غنی از ارزش تدوین برنامه آموزشی توسعه ارزش‌ها تأثیر مواجهات محیط حرفه‌ای غیر رسمی تأثیر هنجارها و ارزش‌های جامعه حرفه‌ای اعتقاد به نظارت خداوند در همه حال تأثیرگذاری خانواده، جامعه و محیط آموزشی	عوامل تأثیرگذار بر بروز رفتارهای ارزش‌مدارانه در فرد

<p>لزوم ارزش‌مداری اجزای نظام آموزشی کنونی طراحی کوریکولوم رسمی مبتنی بر ارزش‌ها توجه به نقش کوریکولوم پنهان تأثیر زیر ساخت‌های ارزشی قبلی تأثیر نظام سلامت</p>	<p>نقش آفرینی نظام آموزشی در ارزش‌مداری افراد</p>
<p>فقدان برنامه توسعه ارزش‌ها ضعف کوریکولوم رسمی در نهادینه‌سازی ارزش‌ها عدم هم‌راستایی کوریکولوم غیررسمی و پنهان با رسمی حمایت برنامه رسمی آموزشی فقدان زیر ساخت مناسب آموزش ارزش‌ها فقدان برنامه مدون و عملیاتی آموزش ارزش‌ها</p>	<p>وضعیت نظام آموزشی کنونی برای نهادینه‌سازی اخلاق و ارزش‌ها ضرورت طرح مفهوم برنامه درسی ارزش‌مدار</p>
<p>بیانیه مأموریت و رسالت مبتنی بر ارزش‌ها سازمان‌دهی محتوای برنامه آموزشی ارزش‌ها نیازسنجی ارزشی عمومی و از گروه هدف محتوای غنی از ارزش تغییر در سیاست‌ها گزینش دانشجو روش‌های یاددهی یادگیری درونی‌سازی ارزش‌ها پیامدها و اهداف ارزشی عینی و دست‌یافتنی طبقه‌بندی ارزش‌های مورد انتظار از فارغ‌التحصیلان جو آموزشی مساعد انتقال ارزش‌ها طیف ارزش‌های مورد انتظار از فارغ‌التحصیلان ارزش‌های فردی ارزش‌های بین فردی و اجتماعی ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی ارزش‌های الهی و دینی و مذهبی ارزش‌های اخلاقی جهان شمول ارزش‌های خاص حرفه ارزش‌های شهروندی</p>	<p>ویژگی‌های برنامه درسی ارزش‌مدار "ارزش‌های مورد انتظار از فارغ‌التحصیلان"</p>
<p>محتوای غیر مستقیم غنی از ارزش محتوای مستقیم غنی از ارزش ادغام ارزش‌ها در کل کوریکولوم تکرار و تمرین برنامه‌ریزی شده ارزش‌ها یک برنامه درسی جداگانه</p>	<p>ویژگی‌های محتوای برنامه درسی ارزش‌مدار نوع سازمان‌دهی ارزش‌ها در برنامه آموزشی</p>
<p>مدیریت اثر بخش روش‌های آموزش ارزش‌ها مطرح کردن تعارضات ارزشی غنای ارزشی روش‌های آموزش مواجهه ارزشی متناسب با سطح دانشجو الگومداری استفاده از مداخلات آموزشی مراقبه یعنی: تخلیه، تجلیه و تخلیه</p>	<p>روش‌های اثر بخش آموزش ارزش‌ها</p>

گفتگوی شفاف و باز استفاده از روش‌های دانشجو محور استفاده از فیدبک و بازتاب و تقویت ارزشی	ارزشیابی اثربخش یادگیری ارزش‌ها
ارزشیابی پایانی خود ارزشیابی روش‌های مؤثر ارزشیابی ارزش‌ها ارزشیابی رفتار به طور غیر مستقیم ارزشیابی تکوینی ارزش‌ها	
نقش مدرس در انتقال ارزش‌ها هم‌راستا کردن کوریکولوم پنهان با کوریکولوم رسمی مدیریت کوریکولوم پنهان از طریق کدهای اخلاقی تأثیر گروه همتایان و همسالان در انتقال ارزش‌ها	ویژگی‌های کوریکولوم پنهان در برنامه آموزش ارزش‌مدار
توانمندی‌های استاد و دانشجو برای بحث آزاد ارزشی حمایت و مدیریت فضای باز بحث ارزشی	چارچوب ارزشی در برنامه درسی ارزش‌مدار
تنظیم چارچوب ارزشی مرجع اول: شناسایی مسأله اخلاقی و تعارض دوم: درک و استدلال ارزشی سوم: تمرین و تکرار برای نهادینه سازی	راه‌های پرورش قضاوت و استدلال ارزشی
موانع درون برنامه درسی موانع در اجزای نظام، مؤسسه و برنامه آموزشی	موانع عملیاتی شدن برنامه درسی ارزش‌مدار
فراهم کردن فضای تجربه و تمرین ارزشی تشویق دانشجویها به فکر کردن به ارزش‌ها فراهم کردن مواجهات ارزشی استفاده از الگو مداری، خود یا الگوهای ارزشی دیگر	تجربه شخصی آموزش ارزش‌ها
الزامات ارزشی زمان الزامات ارزشی کاربردی	الزامات و پیش‌نیازهای مساعدکننده کوریکولوم ارزش‌مدار

سپس، الگوی ارتباط زیر طبقات، طبقات و تم‌ها توسط نرم‌افزار استخراج شد. در نهایت در بازبینی، مؤلفه‌های مفهوم با توجه به الگوی بومی برنامه درسی ارزش‌مدار بر اساس نظر صاحب‌نظران، برای همه تم‌ها، طبقات و

جدول ۲: ویژگی‌های برنامه درسی ارزش‌مدار بومی از نظر صاحب‌نظران

تعاریف	تم اصلی: ویژگی‌های برنامه درسی ارزش‌مدار
یافتن نیازهای اساسی برای طراحی برنامه درسی ارزش‌مدار از طریق نیازسنجی ارزشی عمومی حرفه، تحلیل متون و اسناد بالادستی، مراجعه به آرا و نظرات نخبگی، بررسی پیمایشی فارغ‌التحصیلان به منظور تعیین چالش‌های اخلاقی، ارزشی حرفه و اولویت‌گذاری آنها و همچنین بررسی وضعیت ارزش‌مداری در فارغ‌التحصیلان فعلی انجام می‌گیرد.	نیازسنجی ارزشی عمومی

نیازسنجی ارزشی گروه هدف
ارزیابی نیم‌رخ ارزشی دانشجویان در بدو ورود به دوره در نیازسنجی ارزشی گروه هدف انجام می‌گیرد.

بیانیه مأموریت و رسالت مبتنی بر ارزش‌ها

طبقه‌بندی ارزش‌های مورد انتظار از فارغ‌التحصیلان
ضمن تعیین و شفاف‌سازی ارزش‌های مورد انتظار از فارغ‌التحصیلان و اطلاع رسانی ارزش‌ها به تمام ذی‌نفعان (دانشجو، استاد، و مدیران آموزشی)، تقسیم‌بندی ارزش‌ها از نظر سطح تعامل به طبقات ارزش‌های فردی، بین فردی، اجتماعی، شهروندی و از نظر منشاء ارزشی به طبقات ارزش‌های الهی، ارزش‌های اخلاقی جهان شمول، ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی و ارزش‌های خاص حرفه صورت می‌گیرد.

اهداف و پیامدهای یادگیری و آموزش ارزشی عینی و دست یافتنی

ضمن تعیین اهداف بر اساس نیازها و اولویت‌های ارزشی حرفه و نیم‌رخ ارزشی فراگیران در بدو ورود و تعیین اهداف و پیامدهای یادگیری ارزشی دوره و اهداف انتهایی هر فاز (در برنامه‌هایی که شامل چند فاز است)، لازم است تا محوریت اهداف در برنامه آموزش ارزش‌ها، پرورش آگاهی، شناخت، قضاوت و استدلال ارزشی باشد و تدوین اهداف و پیامدهای عینی و دست یافتنی بر اساس طبقه‌بندی ارزشی صورت گیرد. در ذیل در برخی طبقات مثال‌هایی آمده که به صورت پیشنهاد از طرف صاحب‌نظران این مطالعه بیان شده اند:

ارزش‌های فردی مثلاً عبارتند از: "احترام گذاشتن و پذیرش احترام"، "کرامت نفس"، "مسئولیت‌پذیری"، "نوع دوستی"، "ارزش قابل شدن برای خود" خودتنظیمی در انجام کارها، "احترام گذاشتن به دیگران و باورها و اعتقادات آنها"، "رعایت و عشق به انسان‌ها"، "خودشناسی"، "دانستن فلسفه زندگی"، توسعه فضایل و صفات ممتازه فردی، احترام به کرامت انسانی، افزایش خود کارآمدی.

ارزش‌های اخلاقی جهان شمول

ارزش‌های بین فردی و اجتماعی مثلاً عبارتند از: "گوش کردن فعال"، "ارزش قابل شدن برای دیگران"، "ارتباطات اجتماعی ارزش‌مدارانه"، "نمود ارزشی در ارتباطات کلامی و غیر کلامی با بیمار و سایرین". رشد همدلی و همدردی بین فردی، بهبود و ارتقای سرمایه اجتماعی.

ارزش‌های شهروندی مثلاً عبارتند از: پرورش مهارت‌های اجتماعی و شهروندی.

ارزش‌ها و هنجارهای اجتماعی

ارزش‌های الهی مثلاً عبارتند از: "اشاعه‌دهنده نشاط و روشنی و خوبی"، "نگاه مثبت به عالم"، "اعتقاد به نظارت الهی"، ایجاد نگاه متعادل به زندگی، توسعه معنویت، کمک به شکل‌گیری سیستم ارزشی.

ارزش‌های خاص حرفه مثلاً عبارتند از: "صبر و حوصله در تعامل با بیمار"، "وقت صرف کردن برای بیمار"، "احساس مسئولیت در یادگیری دانش پایه"، "پاسخگو بودن در مورد درستی و نادرستی کارها"، "لذت بردن از تحصیل"، "لذت بردن از تحقیق"، "استفاده به جا از دانش"، "حریص به علم و شناخت آیات الهی"، "سبقت در خدمت به دیگران"، "شهامت ورود به مطالب نو"، "مقلد نبودن"، "احساس وظیفه در برابر آنچه آموخته"، "وظیفه‌شناسی"، "دوست داشتن انسان‌ها و بیمار". شکل‌گیری نقش‌ها و وظایف حرفه‌ای در فرد، توانایی انتساب ارزش‌ها به مقولات و گزینه‌های مختلف، توجه به پیامدهای ارزشی در تصمیم‌گیری‌های انفرادی، توسعه استدلال و قضاوت اخلاقی.

محتوای غنی از ارزش
محتوای درسی دوره باید بر اساس اهداف ارزشی دوره مورد بازبینی قرار بگیرد و عناصر ارزشی به آن اضافه گردد. محتوای برنامه آموزشی ارزش‌مدار به طور کلی در دو دسته محتوای غیر مستقیم (مواجهات غنی از ارزش)، و محتوای مستقیم (متون و دروس غنی از ارزش) قرار می‌گیرند.

سازمان‌دهی محتوای ارزشی می‌تواند به صورت ادغام یافته در حین آموزش دوره‌ها و دروس موجود و تکرار برنامه‌ریزی شده در کل کوریکولوم و در قالب دوره‌ها یا دروس جداگانه باشد.

روش‌های یاددهی-یادگیری مناسب روش‌های آموزش و یادگیری مرجح در این برنامه درسی استفاده از روش‌های دانشجوی محور شامل مربی‌گری ارزشی/معنوی و الگومداری ارزشی، مشاوره و کارآموزی، مواجهات واقعی غنی از ارزش، استفاده از مداخلات آموزشی، خود‌بازاندیشی ارزش محور از طریق مراقبه (تخلیه، تجلیه و تخلیه)، تمرینات ارزشی هدایت شده توسط تسهیل‌گران آموزشی، گفتگوها و اشتراک‌گذاری ارزش‌ها، تمرینات حل تعارضات ارزشی و پرورش قضاوت و استدلال ارزشی با تنظیم چارچوب ارزشی مرجع، شناسایی مسأله اخلاقی و تعارض، درک و استدلال ارزشی، تمرین و تکرار برای نهادینه‌سازی، فیدبک و بازتاب و تقویت ارزشی.

روش‌های ارزشیابی ارزش‌مدارانه متداول‌ترین استراتژی‌های ارزشیابی در این برنامه، خودارزیابی ارزش‌مدار، ارزشیابی تکوینی و پایانی ارزش‌مدارانه، ارزشیابی رفتار به طور غیر مستقیم توسط برخی روش‌ها، می‌باشد.

محیط و جو آموزشی مساعد انتقال ارائه برنامه درسی ارزش‌ها در فضای مناسب امن و حمایت‌کننده بحث و به چالش کشیدن ارزش‌ها و ارزش‌ها همچنین کنترل ارزش‌مداری محیط از طریق کدهای اخلاقی و توجه به تأثیر گروه هم‌تایان و همسالان در انتقال ارزش‌ها و حمایت و مدیریت توانمندسازی استاد و دانشجویی که قصد بحث و به چالش کشیدن ارزش‌ها را دارند که در نهایت به بی‌راهه نروند.

"هیچ سند کتبی عملی الان در این مورد نداریم"، "مباحث نظری و شیوه اجرا در این موضوع باید طراحی شود"، "تربیت مربی‌ها دوره‌ها و تدوین کتب باید در این مورد طراحی بشود"، "نظام آموزشی کنونی در این مورد طراحی مناسبی ندارد"، "پیش‌نیاز آموزش پزشکی ارائه حکمت آن است"، "اخلاق در همه دروس گنجانده شود"، "گذاشتن کارگاه برای اساتید و آشنایی او با این مسایل" را در طبقه (فقدان برنامه توسعه ارزش‌ها) قرار دادیم و از تمام این طبقات تم اصلی وضعیت نظام آموزشی کنونی در نهادینه‌سازی اخلاق و ارزش‌ها را استخراج کردیم، ضرورت طرح مفهوم برنامه درسی ارزش‌مدار، موانع عملیاتی شدن برنامه درسی ارزش‌مدار و عوامل تأثیرگذار بر رفتارهای ارزش‌مدارانه در فرد نیز دیگر تم‌ها هستند که از گفته‌های صاحب‌نظران استخراج کردیم و در برنامه درسی ارزش‌مدار باید مورد توجه قرار گیرند.

صاحب‌نظران تغییر سیاست‌های گزینش دانشجو را از ویژگی‌های برنامه درسی ارزش‌مدار ذکر کرده‌اند، که البته به آن در الزامات کاربردی برنامه درسی ارزش‌مدار می‌پردازیم.

همچنین دیدگاه‌های صاحب‌نظران شامل: "کوریکولوم پنهان و غیر رسمی در این مورد ضعیف عمل می‌کنند"، "معاونت‌های دانشجویی فرهنگی در این مورد ضعیفند"، "اهداف فوق برنامه با کوریکولوم رسمی هم‌راستا نیست"، "حمایت از دانشجو با کوریکولوم غیر رسمی هم‌راستا با کوریکولوم" را در طبقه: (عدم هم‌راستایی کوریکولوم غیررسمی و پنهان با رسمی) و "قبل از شروع مباحث پزشکی، گذراندن حکمت‌های آن"، "در کتاب‌های پزشکی، گنجاندن نام خدا و نقش خدا در شفا"، "استاد در ضمن آموزش پزشکی، حرف از حکمت‌ها و عظمت خدا بزند"، "در کوریکولوم موجود رد پای از ارزش‌ها و حرفه‌ای‌گری نیست"، "آموزش کنونی برای این موضوع بی‌اثر است" را در طبقه (ضعف کوریکولوم رسمی در نهادینه‌سازی ارزش‌ها) و "در بدو ورود نظام آموزشی ارزش‌های حرفه را شفاف نمی‌کند"، "در طول دوران آموزشی کاری برای ارزش‌ها نمی‌کند"، "ارزش‌ها در نظام آموزشی کنونی جذابیت خود را از دست داده"، "هدایت دانشجویها به سمت آنچه ذوق دارند کمک به نهادینه‌سازی ارزش‌هاست"، "شناخت و هدایت دانشجویها به سمت ذوقشان از کارهای آموزش پزشکی است"،

ارزش‌مدار (based practice) را از خود بروز دهند، شهروند ارزش‌مدار (Value based citizen) باشد و در جامعه به عنوان یک عضو ارزش‌مدار جامعه ایفای نقش کند (Value based social member) و همچنین کل جامعه را به سمت ارزش‌مداری (Value based social actor) سوق دهد. در واقع، ارتباط خوبی با خود، خدای خود و دنیای پیرامون خود (واحد خانواده، مدرسه، محل کار، جامعه، ملت، جهان و در سطح بالاتر با خداوند) داشته باشد. در جریان آموزش ارزش‌ها، فرد به سمت انسان کامل شدن پیش می‌رود. برنامه درسی ارزش‌مدار موجب می‌شود که افراد قادر باشند تا در هر محیطی که قرار می‌گیرند مشوق، راهبر و منبع ارزش‌ها باشند. در واقع فرایند دیالکتیک ارزش‌گذاری و درونی‌سازی ارزشی، با دانستن خود شروع می‌شود و سپس به روابط با دیگران بسط داده می‌شود. آموزش در واقع تلاش می‌کند تا بلوغ شخصیت به طور مداوم اتفاق بیفتد.

بحث

در پاسخ به سؤال پژوهش "به طور کلی مؤلفه‌های مفهومی برنامه درسی ارزش‌مدار در کشور ما کدامند؟"، پس از بازبینی و اعمال نظر صاحب‌نظران مؤلفه‌های مختلفی بدست آمد که عبارتند از: نیازسنجی ارزشی عمومی، نیازسنجی ارزشی گروه هدف، بیانیه مأموریت و رسالت مبتنی بر ارزش‌ها، طبقه‌بندی ارزش‌های مورد انتظار از فارغ‌التحصیلان، اهداف و پیامدهای یادگیری و آموزشی ارزشی عینی و دست‌یافتنی، محتوای غنی از ارزش، سازمان‌دهی محتوای ارزشی، روش‌های یاددهی-یادگیری مناسب برای درونی‌سازی ارزش‌ها، روش‌های ارزشیابی ارزش‌مدارانه، محیط و جو آموزشی مساعد انتقال ارزش‌ها. در بررسی برنامه‌های ارزش‌مدار کشورهای دیگر، در اغلب موارد، به وضوح به این مؤلفه‌ها به صورتی که در مطالعه ما آورده شده است، اشاره نشده بود. در زیر ویژگی‌های مؤلفه‌های برنامه

پیش‌نیازهای برنامه درسی ارزش‌مدار به طور کلی الزامات و پیش‌نیازهای برنامه درسی ارزش‌مدار را در دو طبقه کلی قرار دادیم: الزامات زمانی (Temporal antecedents) شامل: توجه به تعاملات ارزشی از سطح خانواده (Value Focused Family Interactions)، در سطوح تحصیلی قبل از دانشگاه (Value Focused Pretertiary Education) و فضای رسانه‌ها (Value Focused Media Atmosphere). الزامات کاربردی (Functional antecedents) شامل: محوریت ارزش‌ها در تمام اجزای نظام و مؤسسه و برنامه آموزشی (Value based Educational system & Institutions & programs)، بدین صورت که رویداد برنامه درسی ارزش‌مدار زمانی محقق می‌شود که نظام، مؤسسه و برنامه آموزشی ارزش‌مدار گردند. از این رو پیش‌نیازها و دروندادهای لازم برای وقوع برنامه درسی ارزش‌مدار عبارتند از:

در سطح نظام آموزشی، ارزش‌مداری باید در اجزای نظام آموزشی از جمله: تولیت، بیانیه مأموریت، فلسفه و پارادایم آموزش در کلیه دوره‌ها، سیاست‌گذاری، قوانین استخدامی ارزشیابی اساتید و کارکنان، سیاست‌ها پذیرش دانشجو، خلق منابع انسانی، تربیت و آموزش مدرسان، ارتقای کارکنان، تدوین چارچوب ارزشی مشخص و شفاف، و سرمایه‌گذاری و تدوین و تخصیص بودجه، لحاظ گردد.

در سطح مؤسسه آموزشی، ارزش‌مداری باید در اجزای آن از جمله: رهبری و مدیریت منابع انسانی، جو سازمانی دانشگاهی حمایت‌کننده از دانشجو، مأموریت و رسالت، و کلیه کارکردها و خدمات و برنامه درسی پنهان لحاظ گردد.

پیامدهای برنامه درسی ارزش‌مدار

به طور کلی انتظار می‌رود که فرد تحت تعلیم برنامه درسی ارزش‌مدار، طبابت مبتنی بر ارزش (Value

درسی ارزش‌مدار پیشنهادی حاصل این مطالعه را با چند کشور دیگر مقایسه می‌کنیم.

در برنامه درسی آسیا و اقیانوسیه گروه‌هایی از خبرگان به صورت گروه‌های متمرکز، برای بررسی وضعیت ارزشی جوامع مختلف تشکیل شدند و نیازسنجی ارزشی را برای تنظیم آنچه در برنامه آموزش ارزش‌ها نیاز است، انجام دادند. در این برنامه، همچنین بررسی نظرات فراگیران که گروه هدف برنامه درسی ارزش‌مدار هستند، از نظر درک و دانسته‌های آنها از ارزش‌ها، نیز از طرق مختلف انجام گرفته است. بیانیه ارزشی این برنامه بر اساس اعلامیه‌ها و بیانیه‌های جهانی از قبیل: اعلامیه جهانی حقوق بشر، اعلامیه سازمان ملل در مورد ارزش‌ها، اعلامیه سال ۱۹۹۳ کوالالمپور برای منطقه آسیا در مورد ارزش‌ها تنظیم شده است. در این برنامه اهداف ارزشی برای توسعه کامل ارزش‌های انسانی با محوریت احترام به کرامت انسانی تنظیم شده است. در این برنامه، رویکرد کل‌گرایانه و ادغام یافته به آموزش ارزش‌ها شده است. در واقع انسان را با تمام ابعادش در آموزش در نظر گرفته شده است و در تهیه مواد و محتوای آموزشی متنی نیز طبق این رویکرد اقدام شده است. در این برنامه از استراتژی‌های متنوعی برای تسهیل فرایند ارزش‌گذاری استفاده می‌شود. برنامه آموزش ارزش‌ها آسیا و اقیانوسیه، علاوه بر کلاس درس، در عرصه‌های آموزش غیررسمی هم، انجام می‌شود. در این برنامه تاکید بر آنست که خود ارزشیابی باید مدام توسط خود فراگیر صورت گیرد، همچنین در حین آموزش نیز، بارها و بارها با استفاده از استراتژی‌های مختلف، رفتار ارزشی فراگیر سنجیده شود (۲).

انگیزه ادغام ارزش‌ها در برنامه درسی تانزانیا، پس از بررسی بین‌المللی کشورهای توسعه نیافته از نظر ارزش‌مداری و رتبه‌بندی جهانی آنها بود. وضعیت تانزانیا در این گزارش جهانی بسیار بد گزارش شد و انگیزه‌ای

برای کار در زمینه آموزش ارزش‌ها شد. در نیازسنجی که در تانزانیا انجام گرفت نیاز به تغییر در برنامه درسی و ادغام ارزش‌ها در برنامه درسی محرز گردید. اهداف و پیامدهای ارزشی یادگیری این کوریکولوم در هر سه حوزه (شناختی، عاطفی و روانی حرکتی) بلوم تنظیم شد. در این کوریکولوم از استراتژی‌های آموزشی و ارزشیابی استفاده شد که سبب خودآگاهی و خودتنظیمی ارزشی می‌گردد. به گونه‌ای که فرد را برای تصمیم‌گیری ارزش‌مدارانه در زندگی آتی آماده می‌کند (۴).

در استرالیا یک نشست مشترک ملی برای بررسی وضع موجود و فراهم‌سازی رسیدن به وضع مطلوب در زمینه آموزش ارزش‌ها در سال ۱۹۸۹ تشکیل شده است. در این نشست، ارزش‌های اساسی که فراگیر باید برای شهروند خوب بودن در جامعه استرالیایی متشکل از فرهنگهای مختلف و در مجامع بین‌المللی نیاز به دانستن آن دارد، در قالب اهداف و پیامدهای آموزشی تدوین شده است. در استرالیا نیازهای ارزشی گروه هدف در هر دانشکده با توافق اعضای آن دانشکده که فراگیران و والدینشان هم از اعضای دانشکده محسوب می‌شوند، تصویب می‌شود و با مشارکت تمام اعضا اجرا می‌شود. ارزشیابی و سنجش ارزشی در استرالیا با زیر نظر گرفتن فراگیران از لحاظ میزان دستیابی به پیامدهای ارزشی مورد انتظار در ضمن فعالیت‌ها و تمرین‌های ارزشی صورت می‌گیرد. فراگیران به طور منظم از لحاظ میزان دستیابی به پیامدهای ارزشی پایش می‌شوند (۵).

تنظیم ترتیب و توالی فرایند اجرای مؤلفه‌های برنامه درسی ارزش‌مدار، گام مهمی در جهت آموزش عینی و ملموس ارزش‌ها و تلاش مؤثری در جهت درونی‌سازی ارزش‌ها در فراگیران علوم پزشکی می‌باشد (۲۷). آموزش ارزش‌ها و اخلاق باید طبق برنامه و با فراهم‌سازی الزامات و پیش‌نیازها و برای نیل به پیامدهای مورد انتظار پیش برود (۲۸)، تا به نتیجه مطلوب دلخواه برسیم. در حال حاضر در نظام آموزشی کنونی، یا فعالیتی برای

نمی‌رسد. فراگیر فکر می‌کند که تحت تأثیر این کوریکولوم گویا بر رفتارهای محبوب و همه پسند در جامعه پا می‌گذارد (۲۹). بنابراین جامعه، خانواده و محیط‌هایی که فرد در آنها حضور داشته و دارد و هنجارها و نرم‌های آنها، در بروز و ظهور رفتارهای ارزش‌مدارانه نقش دارند (۳۰). باید تلاش شود تا محیط‌هایی که فرد در آنها حضور دارد با کوریکولوم هم راستا گردند. اگر ارزش‌هایی که در کوریکولوم آموزش داده می‌شود در جامعه، خانواده، محیط کار و فعالیت فرد، مورد قبول و هنجار نباشد، نمی‌توان انتظار بروز رفتار ارزشی را در فرد داشت. البته در برخی منابع گفته شده است که آموزش ارزش‌ها باید آنچنان عمیق صورت گیرد که فرد حتی در یک محیط ضد ارزش، هم ارزش‌مدار عمل کند. اما به هر حال بازبینی و کنترل محیط‌هایی که دانشجو در آنها قرار دارد، از اصول و کارهایی است که باید برای موفقیت کوریکولوم ارزش‌مدار انجام داد.

از محدودیت‌های این مطالعه به این نکته اشاره می‌کنیم که برای طراحی یک برنامه آموزشی مناسب، جمع‌آوری نظرات و دیدگاه‌های تمام ذی‌نفعان برنامه لازم است. بنابراین نیاز است تا مصاحبه با سایر ذی‌نفعان برنامه از جمله مدیران، دانشجویان و کلیه کسانی که به نحوی در برنامه آموزش ارزش‌ها مشارکت دارند نیز انجام شود.

نتیجه‌گیری

الگوی مفهومی بومی برنامه درسی فرآیندی را با ترتیب و توالی دقیق برای اجرای عینی و ملموس آموزش ارزش‌ها با توجه به شرایط مملکت خودمان پیشنهاد می‌دهد. مؤلفه‌هایی که در اجرای عملیاتی الگوی برنامه ارزش‌مدار پیشنهادی باید مورد توجه قرار گیرد، شامل: روش‌های نیازسنجی ارزشی عمومی برای یافتن نیازهای اساسی در جهت طراحی برنامه درسی ارزش‌مدار، ارزیابی نیم‌رخ ارزشی دانشجویان در بدو ورود و چگونگی انجام آن، نگارش بیانیه مأموریت و رسالت

این حوزه انجام نمی‌شود و یا فعالیت انجام شده طبق برنامه و نظام‌مند نیست.

با استفاده از الگوی برنامه درسی ارزش‌مدار حاصل از این مطالعه، نیازها و اولویت‌های ارزشی که باید اساس و مبنای کار کوریکولوم قرار بگیرد، تعیین می‌شوند و انتظارات ارزشی از فارغ‌التحصیلان و اهداف و پیامدهای مورد انتظار از آنان نیز ترسیم می‌گردند و متعاقب آنها، کلیه فعالیت‌ها در محیط آموزشی از جمله نوع محتوا، سازمان‌دهی آن و روش‌های آموزش و ارزشیابی نیز تنظیم می‌گردند. در این الگو، طیف انتظارات ارزشی از فارغ‌التحصیلان از ابتدا مشخص است و لذا یادگیری هدف‌مند ارزشی برای نیل به اهداف مشخص انجام می‌گیرد و یادگیری باری به هر جهت نخواهد بود.

از نظر صاحب‌نظران شرکت‌کننده در این مطالعه به طور کلی یک سری عوامل در بروز رفتار ارزش‌مدارانه در فرد تأثیرگذارند که علاوه بر برنامه آموزشی مناسب برای توسعه ارزش‌ها و لحاظ کردن محتوای غنی از ارزش در این برنامه، استفاده از الگوهای ارزشی در این برنامه، بها دادن به تأثیر کوریکولوم پنهان و مواجهات غیررسمی افراد لازم است، همچنین هنجارها و ارزش‌های جامعه حرفه‌ای و تأثیر باور درونی فرد بر نظارت همیشگی خداوند بر اعمالش را خاطر نشان کردند که معمولاً این باور در جامعه، خانواده و محیط‌های آموزشی که فرد بوده شکل گرفته است. بنابراین در کنار تدوین این برنامه آموزشی ارزش‌مدار، باید به تأثیرات کوریکولوم پنهان و تأثیرات خانواده و جامعه و محیط‌های آموزشی قبلی فرد نیز بها داد.

همچنین چالش اساسی پیش روی کوریکولوم مبتنی بر ارزش‌ها چه در ایران و چه در کشورهای دیگر، این است که فراگیر برای دوام و بقا در جامعه و برای همگونی با افراد جامعه و برای این که نمی‌خواهد تکراری کند و یا جامعه گریز قلمداد شود، تحت تأثیر نرم‌ها و هنجارهای جامعه قرار می‌گیرد و به ثبات ارزشی مد نظر کوریکولوم

خودمان تهیه و ارائه گردد.

قدردانی

محققین این پژوهش ضمن تشکر از معاونت پژوهشی علوم پزشکی شهید بهشتی به خاطر تصویب و حمایت مالی از این طرح تحقیقاتی، از مشارکت‌کنندگان در این پژوهش که با صبر و حوصله در انجام مصاحبه‌ها و پیش برد روند پژوهش یاری نمودند، کمال تشکر را دارند.

برنامه آموزشی ارزش‌مدار، تعیین ارزش‌هایی که در طبقه‌بندی ارزش‌های مورد انتظار از فارغ‌التحصیلان قرار می‌گیرد، تعیین اهداف و پیامدهای یادگیری و آموزشی ارزشی عینی و دست‌یافتنی، ویژگی‌های محتوای غنی از ارزش، سازمان‌دهی محتوای ارزشی و تعیین روش‌های یاددهی یادگیری مناسب برای درونی‌سازی ارزش‌ها تعیین روش‌های ارزشیابی ارزش‌مدارانه، تعیین ویژگی‌های محیط و جو آموزشی مساعد انتقال ارزش‌ها. امید است تا در پژوهش‌های بعدی، مدل فرایندی برنامه درسی به طور عملیاتی و با توجه به شرایط مملکت

منابع

1. Akbari Lakeh M, Shamsi Ghooshaki E, Abbasi M. [salamate maanavi dar barnameye amoozeshe olum pezeszki]. Journal of medical ethics. 2010; 4(14): 113-130. [Persian]
2. UNESCO Asia and Pacific Regional Bureau for Education. Learning to be: a holistic and integrated approach to values education for human development. Bangkok: UNESCO Asia and Pacific Regional Bureau for Education; 2002.
3. Bueth C. A curriculum of value. Educational Leadership. 1968; 26(1): 31-33.
4. Sulayman HI. Values-Based Curriculum Model: A Practical Application of Integrated 'Maqasid Al-Sharia' for Wholeness Development of Mankind. Procedia - Social and Behavioral Sciences. 2014; 123: 477 – 484.
5. Ministerial Council on Education, Employment, Training and Youth Affairs. Melbourne Declaration on Educational Goals for Young Australians; 2008. [cited 2015 Septamber 12] available from: www.mceetya.edu.au/mceecdy/melbourne_declaration,25979.html
6. Keown P, Parker L, Tiakiwai S. Values in the New Zealand curriculum: a literature review on values in the curriculum. Report for the Ministry of Education, New Zealand; 2005.
7. Scerenko LC. Georgia department of education. Values and character education implementation guide. Office of policy and communications. Georgia department of education ;1997.
8. Rukhsana Tarannum T, Kerry D, Terry L. Integration of Values into primary Curriculum of Social Studies and Islamic Studies in Bangladesh. Asian conference on education; 2010.
9. Senah EK. Core curriculum guide for strengthening moral and values education in institutions in Trinidad and Tobago. Curriculum development division. Ministry of education; 2002/2005.
10. Vader J. Spiritual health: the next frontier. The European Journal of Public Health. 2006; 16: 457.
11. Kania D, Teten R, Wendi Z. Value education in the perspective of western and Islamic knowledge. International Seminar on Islamic Education. Ibn Khaldun University Bogor; 2011.
12. Yazdani S, Akbari lakeh M, Ahmady S, Foroutan A, Afshar L. Concept Analysis: Value Based Curriculum. Biosciences Biotechnology Research Asia. 2014; 12(1): 123-130.
13. Vezarate behdasht darman va amouzesh pezeszki. [moshakhasate koli, barname va sarfasle dorouse doereye doctoraye pezeszki]. shoeraye aliye barnamerizi; 1985. [cited 2015 Septamber 12] Available from: http://scume.behdasht.gov.ir/uploads/172_275_Sarfasl_64.pdf [Persian]
14. Vezarate behdasht darman va amouzesh pezeszki. [Barnameye amouzeshiye doereye karshenasiye parastari]. shoeraye aliye barnamerizi; 2014. [cited 2015 Septamber 12] Available from: http://mbs.behdasht.gov.ir/uploads/KP_Parastari93.pdf [Persian]
15. Patton M. Qualitative research and evaluation methods. 3rded. Thousand Oaks, CA: Sage Publications. 2005.

16. Hsieh H, Shannon SE. Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*. 2005; 15(9): 1277-1285.
17. Denzin NK, Lincoln YS. *The Sage Handbook of Qualitative Research*. 3rded. Thousand Oaks, CA: Sage; 2005.
18. Corbin J, Strauss A. *Basics of qualitative research: Techniques and procedures for developing grounded theory*. 3rded. Sage Publications, Inc. 2007.
19. Streubert HJ, Carpenter DR. *Qualitative research in nursing: Advancing the humanistic imperative*. 5thed. Philadelphia: Lippincott Williams & Wilkins; 2011.
20. Mayring P. Qualitative content analysis. *Forum: Qualitative Social Research*. 2000; 1(2): 38-48.
21. Morgan DL. Qualitative content analysis: A guide to paths not taken. *Qual Health Res*. 1993; 3(1): 112-121.
22. Polit DF, Hungler BP. *Nursing Research: Principles and Methods*. 4thed. Lippincott Company, Philadelphia, New York, Hagerstown; 1995.
23. Seidman I. *Interviewing as qualitative research. A guide for researchers in education and the social sciences*. 3rded. Teachers college press. 2005: 100-165.
24. Montgomery BM, Duck S. *Studying Interpersonal Interaction*. London, The Guilford Press, 1993.
25. Anells M. Grounded Theory Method: Philosophical Perspectives, Paradigm of Inquiry, and Postmodernism. *Qual Health Res*. 1996; 6(3): 379-93.
26. Adib Haj Bagheri M, Parvizi S, Salsali M. [Qualitative research methods]. Tehran: Boshra; 2004. [Persian]
27. Dally K. A teacher's duty: An examination of the short-term impact of values education on Australian primary school teachers and students. 2010.
28. Lovat T, Toomey R, Clement N, Crotty R, Nielsen T. *Values Education, Quality Teaching and Service Learning. A Troika for Effective Teaching and Teacher Education*. Terrigal, NSW: David Barlow Publishing; 2009.
29. Kohlberg L, Mayer R. "Development as the Aim of Education: The Dewey View. *Harvard educational review*. 1972; 42(4): 494-497.
30. Bergin H, Smith S. *Spirituality in Aotearoa New Zealand: Catholic voices: he kupu whakawairua*. Auckland: Accent Publications; 2002.

Value-based Curriculum model from the Viewpoints of Experts in Education of Ethics and Values in Shahid Beheshti University of Medical Sciences

Shahram Yazdani¹, Maryam Akbari Lakeh², Soleiman Ahmady³, Leila Afshar⁴, Syed Abbas Foroutan⁵

Abstract

Introduction: Knowing and understanding the views of educational program stakeholders, especially faculty members about the concept of value-based curriculum are requirements of appropriate planning in this field. Given multiple conceptualizations of value-based curriculum in different contexts, this research developed the conceptual components model of the value-based curriculum with respect to indigenous values from the viewpoints of experts in education of ethics and values.

Methods: This qualitative study with thematic content analysis approach was performed in 2014. Six experts in education of ethics and values in Shahid Beheshti University of Medical Sciences were selected through purposive sampling method and then participated in semi-structured in-depth interviews. MAXQDA 11 software was used for content analysis. Guba and Lincoln's standards of rigor and trustworthiness were respected in this study.

Results: The main theme "value-based curriculum features" was identified and associated categories were extracted including: general and targeted value needs assessment, value-based mission statement, classification of values expected from graduates, concrete achievable outcomes and objectives of value-based learning and education, value rich contents, organization of value content, proper teaching-learning methods for internalization of values, value-oriented evaluation methods, conducive educational environment for value transfer.

Conclusion: Indigenous conceptual model of value-based curriculum suggests a process with a precise sequence for the concrete implementation of values education in accordance with the situation in Iran.

Keywords: Values education, value-based curriculum, experts, qualitative study.

Addresses:

¹ Associate Professor, Department of Medical Education, Faculty of Medical Education, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran. Email: shahram.yazdani@yahoo.com

² (✉) PhD candidate of Medical Education, Faculty of Medical Education, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran. Email: m.akbari@sbmu.ac.ir

³ Assistant Professor, Department of Medical Education, School of Medical Education, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran. Email: soleiman.ahmady@gmail.com

⁴ Assistant Professor, Department of Medical ethics, School of Medical Education, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran. Email: lafshar@yahoo.com

⁵ Assistant Professor, Department of Physiology, Faculty of Medicine, Shahid Beheshti University of Medical Sciences, Tehran, Iran. Email: abforg@gmail.com